

СПОРТНА НАУКА ИЛИ СПОРТОЛОГИЯ ПРИНОСЪТ НА ПРОФ. МИХАИЛ БЪЧВАРОВ

Йордан Иванов¹, Стайко Цонев²

¹Минно-геоложки университет „Св. Иван Рилски“, E-mail: ivanov.jordan@abv.bg

²Национална спортна академия „Васил Левски“, E-mail: tsonevsport@abv.bg

РЕЗЮМЕ: Авторите изследват появата и използването на понятието „Спортология“ в различните области на социалния живот. Посочва се мястото на проф. Михаил Бъчваров, дн като един от най-значимите представители на българската спортна наука през XX век. Специално се подчертава, че за първи път в света, той използва понятието спортология като наименование на спортната наука, сравнително нова област на научното познание. Анализира се различието между понятията „спортен“ и „спортологичен“. Последното понятие се разглежда като проява на комплексния, програмен подход при описание на състоянието и развитието на сложни социални системи в спортното пространство.

Ключови думи: спортология, спортна наука, спорт.

SPORTOLOGY AS THE NAME OF SPORTS SCIENCE

Yordan Ivanov¹, Stayko Tsonev²

¹University of Mining and Geology „St. Ivan Rilski“, email: ivanov.jordan@abv.bg

²National Sports Academy „Vassil Levski“, email: tsonevsport@abv.bg

ABSTRACT: The authors investigate the appearance and use of the term "Sportology" in various areas of social life. They indicate the location of prof. Michael Buchvarov, as one of the most significant representatives of Bulgarian sports science in the twentieth century. The authors highlights that for the first time in the sports world, he uses the term sportology as euphonic name of sports science, relatively new area of scientific knowledge. They analyze the difference between the terms "sports" and "sportological". The latter concept is seen as a manifestation of complex programming approach when describing the state and development of complex social systems in sports space.

Keywords: sportology, sports science, sport.

Статията се посвещава на 80-сет годишнината от рождението на проф. Михаил Бъчваров дн

Спорт – спортна наука

Спортът, без съмнение е най-мощното културно явление в 21 век. В културата на различните народи по света са отбелязани около 8000 социални дейности, които може да се включат в явлението спорт. В Световната спортна енциклопедия от тях са описани около 3000 (Liponski, W. 2003). В Международния олимпийски комитет членуват 204 държави и територии (за сравнение в ООН – 162). В Олимпийските игри в Лондон (2012) участниците са 10768, които се състезават по 26 вида спорт, които обхващат 39 спортни дисциплини и 302 изпитания. Игрите са наблюдавани от над 2/3 от жителите на планетата. Естествено е това явление да предизвиква научен интерес, да бъде изучавано с методите на научното познание.

Началото на спортната наука трябва да се търси в европейските лаборатории по физиология в началото на 20 век. През 1927 г. Арчибалд Хил (26 септември 1886 – 3 юни 1977), английски физиолог, Нобелов лауреат по медицина за 1922 г. започва изследвания върху границите

на човешките възможности чрез натоварвания при спортисти.

Приложението на науката в спорта – това е едно от определенията на спортната наука. Това означава, че основните методи в научното познание – наблюдение, сравнение, експеримент и анализ на историята на определен проблем се прилагат и в областта на спорта.

Понятието „спортна наука“ се появява в публичното пространство през втората половина на 20 век. Предаването по телевизията на големи спортни състезания – Олимпийски игри, световни и европейски първенства, повишават интереса към високи спортни постижения. Спортното постижение, като основна цел на професионалния спорт, се превръща в елемент на една технология на организация и управление на съвременния мениджмънт. Утвърдени класически науки намират приложение в спортното постижение чрез своите отработени научни методи и средства за въздействие.

През 1958 година се учредява в Париж Международния съвет по спорт и телесно възпитание, който през 1982 г. променя своето име на Международен съвет по спортна наука и телесно възпитание. Неговите основни цели са да поощрява международното сътрудничество в областта на спортната наука. (<https://www.icsspe.org/>). От 1992 г. организацията започва публикуването на резултати от значими постижения в спортната наука два пъти годишно. Всеки сборник е посветен на отделна спортна наука и съдържа статии от автори с висок научен престиж. Определени са следните 10 области, за които се приема, че представляват същността на спортната наука: спортна физиология, спортна психология, анализ на спортни упражнения и контрол, социология на спорта, спортна медицина, философия на спорта, спортна биомеханика, спортна педагогика, история на спорта и теория на спортната тренировка. (SSR, 1992).

Същата година (1958) в Китай се създава Института по спортни науки. Неговата изследователска работа се фокусира върху фундаментални и приложни изследвания в областта на спортната наука. Чрез повишаване приложението на технологични иновации, институтът се стреми да заема челно място в развитието на световната спортна наука. (<http://www.ciss.cn/home/>)

През 1964 година в университета Waseda (Япония, основан през 1882 г.) се въвежда специализацията „Спортна наука“ в Департамента по образование (<https://www.waseda.jp/top/en>).

От 1972 година в САЩ е акредитирана Спортната академия на Съединените щати. В нея са разработени и се предлагат програми за бакалавърска, магистърска и докторска степени в областта на спортната наука на студенти от над 60 страни. (<https://ussa.edu/>)

На 8 ноември 1994 г. В София е учредена Българска асоциация по спортни науки. Нейни учредители са 62 учени в областта на спорта, сред които 18 професори и 34 доценти, 14 доктори на науките и 40 доктори. За президент на сдружението е избран проф. д-р Петър Слънчев, а проф. Михаил Бъчваров, дн и доц. Людмила Венова, доктор са избрани за заместник председатели.

През този период (1995 година) е учреден Ница (Франция) Европейския колеж по спортна наука - международна организация с нестопанска цел със основни задачи да популяризира спортната наука и резултати от научните изследвания, като се обръща специално внимание на интердисциплинарните области на спортната наука и спортна медицина (<http://sport-science.org>).

На 23 и 24 февруари 1996 г. В сградата на Националната спортна академия е проведен Първия национален конгрес по спортни науки, организиран от Българската асоциация по спортни науки съвместно с Националната спортна академия и Министерството на образованието, науката и технологиите (Слънчев, П., 1996)

Поява и използване на спортология, като терминологично понятие

Понятието спортология (sportology) се появява в публичното пространство през 1989 г. като наименование на издателство, което издава книга на Koehler, J. (1989).

На 30 юни 2016 г в Интернет, търсачката Google откри за „Sportology“ около 32 500 резултата, а за „Спортология“ - 443 резултата.

Логично поставяме въпросът за съдържателния характер и начина на употребата на това понятие. В Интернет страниците открихме някои интересни примери за използването на това понятие:

- Sportology Consulting (<http://sportology.us/>), наименование на малка консултантска бутикова фирма, която доставя пълен набор от услуги по целия спектър на „фентъзи спорт“ и развлекателни игри. (заб. „Фентъзи спорт“ (въображаем спорт) е вид онлайн игра, в която участниците създават въображаеми или виртуални екипи на реални играчи от професионалния спорт).

- SportologyLtd (<http://www.sportologyonline.com/>) е фирма която предлага подходящи услуги за спортни клубове, включително клубна уеб страница за текущо ползване, специализирано оборудване за много спортове, но предимно за хокей, крикет, нетбол и ръгби.

- SportologyGallery (<http://www.mizuno.co.jp/gallery/>) Представя галерия за спортни продукти, която се намира в Осака, Нанко (Япония). Показани са официални Олимпийски плакати, историята на японския спорт и участието в олимпийски игри, както и множество спортни стоки, изработени от водещи японски производители.

Анализирайки тези примери можем да стигнем до извода, че това понятие предимно се използва за рекламно-комерсиални цели.

Приносът на проф. Михаил Бъчваров, дн

Проф. Михаил Бъчваров, дн (1935-2009) е един от най-значимите и изтъкнатите представители на българския спорт и на българската спортна наука. Участник в Олимпийските игри (Рим 1960г.), 15 пъти балкански шампиони победител в крупни международни състезания. Поставил е 28 национални рекорда в спринтовите и препятствени бягания. Като треньор е подготвил 123 републикански, европейски вицешампион на 400 м. (1986г.) и 7 рекордьори. За цялостната си състезателна и треньорска дейност е удостоен със званията „заслужил майстор на спорта“ и „заслужил треньор“ на Република България.

Бил е научен ръководител на 13 защитени доктората. Има над 200 публикации, от които 41 научни, научно-приложни и научно-популярни книги за спорта. Автор е на една нова теория за усъвършенстване на спортната тренировка, която именува „Специализирано разнообразие“ (1982г.). Създател и основен промотор на

спортологията, като единна интердисциплинарна наука за спорта (1995 г.).

Близо 15 години преподава в МГУ „Св. Иван Рилски“ (тогава ВМГИ) и извършва първите си апаратурно-лабораторни и спортно-педагогически изследвания, които обуславят и придобиването на първата му научна степен. Негова е и идеята за включване в основната програма по физическо възпитание на специализирания теоретико-образователен лекционен курс „Спортология и интелект“ във Висше училище, което има своята изключителна иновативност и социално значим ефект.

На 15 юни 1995 г. Българската асоциация по спортни науки (президент проф. д-р Петър Слънчев) организира дискусия на тема „Спортни науки“, спортна наука или „Спортология“, в която проф. Михаил Бъчваров, дн чрез задълбочени и логични аргументи обосновава идеята за понятието „спортология“ като общо наименование на науките изучаващи явлението „спорт“ (Цонев, Ст., 1995). Подробните аргументи са изложени в публикация (Бъчваров, М.1995).

В своя встъпителен доклад, изнесен на първия национален конгрес по спортни науки (23-24.02.1996 г.) на тема „Миналото, настоящето и бъдещето на спортните науки“, проф. Михаил Бъчваров, дн, в резултат на обстойния анализ по проблематиката, обосновава доразвива своите аргументи за въвеждането на категорията „Спортология“, като наименование на интердисциплинарната наука, която изучава социалното явление „спорт“ в разнообразието на неговите форми на проявление (Слънчев, П., 1996, с. 62).

Идеята за интердисциплинарния характер на спортната наука може да се проследи в цялостната научна и научно-приложна дейност на проф. М.Бъчваров. През 1982 г. той издава монографията „Разнообразие на специалната тренировка“ (Бъчваров, М.1982). В този труд, той изследва организма на спортиста като система, която обхваща четири елемента. Всеки елемент предлага знания, които се изучават в една спортна дисциплина. Спортният педагог трябва да притежава тези знания и да ги прилага в тяхното взаимодействие при анализа поведението на спортиста в условията на спортната тренировка и спортното състезание, подход който бе наречен спортологичен.

През 1992 г. публикува монографията „Кондиционна подготовка на футболиста“ (Бъчваров, М. 1992), в която продължава приложението на този интердисциплинарен, комплексен и систематичен подход, който формира спортните успехи във футбола. Като незабравими такива ще останат завоюваните бронзови медали от световното първенство в САЩ 1994 г., за, който успех проф. Бъчваров има изключителен принос, работейки в екипа на Димитър Пенев като програмист и кондиционен треньор

През 2001 г. М.Бъчваров издава монографията „Спортология“ (Бъчваров, М.,2001), която допълва през 2002 г. с „Речник по спортология“ (Бъчваров, М.,2002). Това е първата системна разработка в света на теоретичните основи на спортологията. Проблемите на философията на спорта, на общата специализирана

теория на спорта, както и на приложните основи на спортологичното знание, които представляват една нова методологическа основа за развитие на научното познание в тази така важна и приоритетна област - спорта.

Спортологията като интердисциплинарна наука

Спортът е социално явление, което непрекъснато разширява обема и обхвата на своето съдържание. Това, от своя страна въвлеча нови области на научното познание за обяснение, разбиране и приложение при решаване на актуални проблеми на социалната практика. Освен посочените от Международния съвет по спортна наука и телесно възпитание десет научни дисциплини, които може да се разглеждат като ядрото на спортологията, то в десетилетието на 21 век този брой се разширява.

Интердисциплинарният подход е комплексен и систематично проявен. Това означава, че всеки проблем, който възниква в спортната реалност се разглежда като система, която се състои от елементи от отделни дисциплини, които формират спортологията като наука. Изследователят на проблема интегрира знанията и моделите на мислене от една, две или повече дисциплини при анализа и разбирането на изследвания проблем. Това му позволява да поставя въпроси, да предлага решения, които не са възможни при използване на монодисциплинарния подход.

Спортологията разширява своята сфера, като последователно включва, освен посочените десет (1992) и редица нови дисциплини. Може да се посочат: Спортен мениджмънт, Спортна журналистика, Олимпизъм и спорт, Спорт и сигурност, Спорт, фитнес, здраве, Спортна анимация, Адаптиранспорт, Спортно право, Икономика на спорта, Спортен Маркетинг и др.

Анализ на определенията „спортен“ и „спортологичен“

Определението „спортен“ се отнася до монодисциплинарния подход. Като например спортна психология, спортна педагогика, спортна медицина, спортна статистика и т.н. Спортен рекорд е спортно постижение, което е елемент на спортната статистика. Но по своята дълбока същност, спортното постижение в професионалния спорт представлява спортологичен проблем. Спортното постижение е продукт на специално високо организиран научно изследователски процес при който се използват последните постижения на комплекс от естествени и социални науки. Научните изследвания показват, че върхов резултат се постига при целенасочени научно организирани усилия в продължение на 10 000 часа.

Понятийна адаптация на термина „спортология“

Понятието „спортология“, като общо наименование на научните дисциплини, които изучават спорта се възприема с разбиране и придобива и съответна употреба. Като световно призвание на този факт следва да се посочи учредяването на Международната академия по спортология, на 5 март 2011 г. в Университета Juntendo, в Токио в присъствието на 600 участници (http://www.international-academy-of-sportology.jp/index_en.html).

Предлагаме съществена част от изложението на инициатора и президент на Академията проф. OGAWA Hideoki, MD, PhD при нейното учредяване:

„Спортологията трябва да бъде научният подход към връзката между спорта и здравето, която разглеждаме като нова насока за развитие на науката. Когато използваме понятията "спорт и здраве" като ключови думи за задълбочаване на изследванията в съответните специализирани науки, спортологията интегрира всяка една от тези специалности, създава и предоставя възможности, където "задълбочаване и интеграция" са възможни и обществото получава нови и по-ефективни академични постижения. Това за нас е достатъчно силна мотивация за създаването на тази академична общност. Вече определихме няколко теми за разработване в бъдеще, със специалисти от всяка област, които признават необходимостта да се създаде група, където може да се осъществява обсъждане от различни гледни точки. Именно това ни вдъхновява да предложим създаването на тази нова научна общност, която наричаме Международната академия по спортология“ (OGAWA, 2011).

Литература:

- Иванов, Й, *55 години спорт – спортологични аспекти, традиции и иновации.*, С., 2012.
- Бъчваров, М. *Разнообразие на специалната тренировка.*, С., Медицина и физкултура. 1982.
- Бъчваров, М., *Кондиционна подготовка на футболиста.*, С., НСА, 1992.
- Бъчваров, М., *Спортологията – наука за спорта.* – *Спорт&Наука*, 1995, 49 (6): 61-64.
- Българска асоциация по спортни науки е организацията, която учредила учените в спорта. – *Спорт&Наука*, 49 (2), 1995, - 53-57.
- Слънчев, П., *Първи национален конгрес по спортни науки.* – *Спорт&Наука* 50 (5): 1996, - 62-70.
- Koehler, J., *The Science of Pocket Billiards, Sportology Publications*, 1989, (JACK HUGO KOEHLER (1936 -)), <https://www.facebook.com/jack.h.koehler>
- Цонев, Ст., *Спортни науки, спортна наука или спортология.* – *Спорт&Наука*, 1995, 49 (6), - 60.
- Бъчваров, М., *Алманах от бели и сиви мигове.* С., Авангард Прима, 2008
- Liponski, W., *World Sports Encyclopedia. MBI*, 2003 <http://www.sportencyclopedia.com/>
- OGAWA Hideoki, *Outline of the Academy's Establishment.* http://www.international-academy-of-sportology.jp/english_html/outline.html, 2011.
- SSR, *Sport science review* 1992, volume 1, number 1, ii, Human Kinetics Publishers, Inc.).

Статията е препоръчана за публикуване от кат. „Физическо възпитание и спорт“